

גאון ר' יוחנן

פ"ב (א"ה) תפ"ד

ז"ע פ"ב ס' כ"ג

והשיב לו אתה סוף היחוס ואני ראש יחוס משפחתנו. וזה שנאמר איש איש למטה, ולא תבחרו אנשים שהם סוף יחוס, רק איש אשר ראש לבית אבותם שממנו יתחיל היחוס.

וזה שאומרים בראש השנה על ראש כבש נהיה לראש ולא לזנב (א"ח סימן תקפ"ג סי"ב), כבש זכר לאילו של יצחק, כמו יצחק שלא סמך על יחוס אבא וזכה שזכרנו שמור לדורות.

וכן אמר הרבי ר' מאיר מפרעמישלאן ז"ל בנשא (ד' כ"ב) "נשא את ראש" אם אתה רוצה ולקבל עליך נשא וראש, אז "בני גרשון" אם הוא רק בן בר אבהן ולא בר אוריין גרש אותנו, כמו שאמרו במנחות (נ"ג). בר אבהן ולא בר אוריין אשא תכלא, אבל "גם הם" אם גם הם עצמם צדיקים ובני אוריין, אז "לבית אבותם למשפחותם" וזכות אבותם מסייעתם (אבות פ"ב, מ"ב ועיין לקמן [בשלה אות ג]).

וזה י"ל בתהלים (קכ"ו, ו) "הלך ילך ובכה", אימתי "נושא משך הזרע" אם רק מיוחס והוא עצמו אינו כלום, אבל "בא יבא ברנה" אם גם בעצמו יבא ברנה, או "נושא אלומותיו" של אבותיו ג"כ.

אולם הענין על פי מה דאיתא בסנהדרין (ע.) וכן בצרכות (מ.) דאיתא אילן שאכל אדם הראשון ממנו גפן היה וענבים סחטה לו. וכל דבר קדוש הוא תיקון לחטא זה עד צ"ל ג"כ. על כן עושין המלוות עכשיו עם היין, וגם אומרים אלקינו מלך העולם.

לרזים להראות להיפוך מהנפש, דרך "אלקינו" מלך העולם ומראים זה דייקא בצרכת פרי הגפן על שחית היין, עכ"ל. ויש לומר להירושלמי סדר כן לגבי הלשונות, דודאי באים לרמוז על דבר מזה לתקן חטא העץ הדעת, ומשום הכי אמרו בדבר פשוט דנרמו בזה שחית יין, והמרדכי חשב להשיטה שם בגמ' דאילן של עץ הדעת היה חטא שעתן ואפה לחם, וא"כ צריכים לתקן בצרכת המוציא על לחם, וכן מצינו בכל הדברים שנקדשה הנ"ל דיש גם כן אכילת לחם, ומשום כן הקשה דיש לעשות בלחמים.

* ג אל אברהם ו, ג. רש"י אל האבות, עיין שפתי חכמים [אות ג], ומירא דכ"א [וארא ד"ה וארא אל], ומשכיל לדוד [וארא דף קנ"א ד"ה וארא]. ובספר אילנא דחיי [ריש פרשת וארא] כתב בשם החתם סופר אבה לשון רצון כמו [תצא כ"ה, ו] לא אבה יבמי, וזה פירוש וארא אל האבות, היינו מי שרוצה שאראה אליו ומזכך ומטהר עצמו לזה אראה. ועיין רמב"ן שמות (ג, י"ג) אהיה אשר אהיה, רצונו לומר אהיה אצל מי שרוצה שאהיה אצלו.

והרב הקדוש ר' מאיר מפרעמישלאן ז"ל אמר דמי שיש לו אב צדיק, אינו משתדל בעצמו כל כך להשיג שלימות רק סומך על זכות אבות, וכל שכן אם גם זקנו היה צדיק. אך האבות לא סמכו על זה ורצו שיהיו "אבות" ולא נכדים ונינים, וכמו שנאמר אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב. וזה שהיה קשה לרש"י למה כתיב אל אברהם אל יצחק כו', ולמה לא כתב אל אברהם יצחק ויעקב, ומתוך שכל אחד השיג אלוה והיו אבות. ועיין ספר עשר עטרות ודף כ"ו:), ובשו"ת פנים מאירות (ח"א סימן ל"ט), והבאתי בפרשת לך [ודף ר"ג ד"ה ובשו"ת].

ועל דרך זה ביאר הגר"מ חפץ ז"ל מה שנאמר [במדבר א, ד] ואתכם יהיו איש איש למטה איש ראש לבית אבותם, על פי מעשה שמיוחס אחד היה לו ריב עם תלמיד חכם בלתי מיוחס,

ש"ת (ב) וס' ש"ת

והוצאתי וכו' והצלת וכו' וגאלתי וכו' ולקחתי וכו' (ו, ו). איתא בירושלמי פסחים (פ"י הל"א) מנין לארבע כוסות בפסח, אמר ר' יוחנן כנגד ארבע גאולות, והוצאתי, והללתי, וגאלתי, ולקחתי. ועיין במרדכי (ריש ערבי פסחים) שהקשה דמה הל"א לזרין ד' כוסות אפשר לריכס ד' לחמים. ומיך ע"י פסוקים אחרים שמרומזו לזריכס ד' כוסות. ויש לבאר מחלוקתם, דבהקשה ראשונה למד הירושלמי מדזכרים מכוסות יין, והמרדכי למד ד' לחמים.

ויש לומר על פי מה שהצ"ח בספר דברי מורה (ח"ה אות ב') מהגאון טובונקאמש ז"ל שס' זקנו דבר נחמד לבאר הענין שתקנו שמתחיל בכל דבר שנקדשה בצרכת בורא פרי הגפן, כגון מילה, פדיון הבן, וכן בחופה וקידושין, בליל ש"ק וכל הימים טובים, והלא לכאורה סלקא דעתך שמתחיל צ"ח או בחפילה לעורר הדעה וז"ל האדם

1

ויצום אל בני ישראל ואל פרעה מלך מצרים (שמות י"ג).

ופירשו במדרש „ציום לחלוק לו כבוד בדבריהם“.

ובאמת צריך להבין למה היה צריך לצוותם

על זה, הרי טבע האדם לפחד מפני המלך ורצונו של אדם לכבד את המלך מפני המורא, וא"כ למה היה על זה הציווי? כי ציווי שייך אלא בדבר שאין לאדם שום חפץ לעשותו, וקשה לעשותו, כמו לשה"ר, וכל חלקי הדבור והדברים שנפשו של אדם מחמתם, ע"ז שייך הזהרת התורה שלא לדבר לשה"ר ולא לעשות מעשה ההוא, ובמ"ע לקיים בדבר שהוא נגד רצונו של אדם, ולולי שגזרה התורה לא היה עושה מעצמו, אבל בדבר שאדם עושה מעצמו מחמת שטבעו מכריחו, על זה לא היתה התורה צריכה להזהירם.

וזה ידוע שאימת מלך תקוע בנפש כל אדם.

ובפרט בדבר שהוא נגד רצונו של המלך כודאי הוא מפחד בפחד היותר נורא שלא יענש כמש"כ „גוהם ככפיר אימת מלך“ (משלי). ובפרט בנידון זה שהלך משה אצל פרעה שישלח את בני ישראל מארצו, ולא ימלך עליהם, הוא נחשב כמורד במלכותו, כודאי יעשה מעצמו בלי שום ציווי כי טבעו מכריחו לזה? וא"כ למה הציווי לחלוק לו כבוד בדבריהם?

אכן כל הקושיה היא רק לפי הרגשתנו, אבל

האדם השלם יכול להגיע למדרגה כל כך גבוהה שלא ירגיש אלא הרגשת התורה, ולא

יפחד אלא באזהרת התורה, האדם הזה הולך

בבטחון חזק בלי שום פחד כלל, ומרגיש בהכרה מדעית ואמתית, ששום נברא בעולם לא יכול להזיקו בלתי רשות הבורא.

וכמו שביארו המפרשים אצל דוד המלך ע"ה

”שאר, בשלום יחדיו אישכבה ואישן“ (תהלים). לא כדרך כל הארץ כשהם נמצאים

במלחמה הם מלאים פחד, ואינם יכולים לישון

מחמת פחד שמא יפגע בו השונא, אלא אחר עייפות שאין לו מעצור שלא לישון ונתקלקל

בדעתו, או הוא נופל וישן אבל בדהע"ה אינו

כן, הגיע בבטחון כ"כ חזק למדרגה כ"כ גבוהה,

שאפילו בהיותו במקום המלחמה לא היה מפחד יותר מכפי מה שהיה נמצא בביתו, ולא הרגיש

כי אם הבו"ת, ולא פחד משום בריה שבעולם. כמש"א החוה"ל, ויהי אצלך מקום מלא כריק- וריק כמלא, ותכף כששכב לישון היה ישן. שהישיבה והשינה היה ביתו, והיו הפירושים יחדיו אישכבה ואישן“.

וכן אצל משה ואהרן הגיעו למדרגה גבוהה

כ"כ, כשנצטוו לילך לפרעה אף שמצד

הטבע יש לפחד שמא יהרג, והראיה משיבועים

זקנים שנישטו אחד אחד, אבל הם האמינו

שישומר מצוה לא ידע דבר רע, ו"לב מלכים

ירדים ביד ה'“ עד שלא היה נחשב להם פרעה

מלך מצרים בעיניהם שיפחדו ממנו יותר מאיש

זולתו שאין בידו לעשות להם שום דבר, בלתי

ברשות הבורא, ואם הולכים במצוות הבורא לא

יוכל להזיקם אף אם ירצה, ועל כן לא הרגישו

את עצמם לחלוק לו כבוד, כי אין להם ממה

לפחד, ומחמת טבעם לא היו מוכרחים לחלוק

לו כבוד. אדרבא אם הם הולכים בציווי ה'

שישלח את בני ישראל, יכולים לדבר אתו

קשות ולתבוע אותו בדברים קשים, ולהזכירו

על העוול הנעשה לישראל כי מה להם לפחד

ממנו אחר שהם הולכים במצות ה'?

ועל כן הזהירה אותם התורה לחלוק לו כבוד.

אדרבא כיון שמחמת עצמם אינם מוכרחים

לחנוף אותו, ואינן מפחדים ממנו כלל. החובה

עתה עלינו להזהר בכבוד המלך; מזה אנו

הואים בעליל שאדם יכול לשנות את טבעו

הרע מן הקצה אל הקצה, עד שלא יפחד מכל

דבר שבעולם, ולא יטה לשום דבר טוב ומועיל

שבעולם זולת מה שהתורה דורשת ומסכמת

עליו; ומה שהבלתי שלם ביראתו מפחד כבשר

ודם, השלם ביראתו לא ירא משום אדם אפילו

במקום סכנת נפשות, וילך לבטח דרכו, לישמר

התורה ולא יזוז ממנה אף במקום שטבעו

מנגדתו.*

(2)

④ עקיב טוק

הנושא בעוץ עם חברו

"אלה ראשי בית אבות בני ראובן" (ו, יד)

1 השלייה הקשה, מדוע כאשר הוזכרו כאן שמות בני ראובן ושמעון נאמר בהם: "אלה ראשי בית אבותם, בני ראובן וגו'". ואצל בני לוי נאמר "ואלה שמות בני לוי", בלבד? וביאר כי שבת לוי לא היה בגלות ולוי ידע דבר זה ורצה להשתתף בצרת הציבור. מה עשה? קרא שמות לבניו ע"ש הגלות: גרשון – ע"ש כי גרים הם בארץ לא להם; קהת – ע"ש ששיניהם קהות; מררי – ע"ש וימררו את חייהם. לפיכך נאמר בהם "ואלה שמות בני לוי".

6 וכי שם עוד, דמכאן ילמד האדם להשתתף בצרת הציבור, אע"פ שאין הצרה מגיעה אליו בעצמו. וכן הודיע ה' יתברך למרע"ה: "אהיה אשר אהיה" – אהיה עמם בגלות זה, אהיה עמם בגלות אחרת. ואח"כ ציווה לומר לישראל אהיה פעם אחת. שלא לצערם להודיעם שתהיה גלות נוספת. ומה שא"ל השי"ת בתחילה "אהיה אשר אהיה", אמרו בשמות רבה שאמר הקב"ה לך אני מודיע, להם איני מודיע. כלומר, מה שאמרתי "אהיה אשר אהיה" לך אני מגלה. אבל לישראל לא תאמר רק "אהיה" פעם אחת, שלא לצערם ביותר. והודיע השי"ת הצער למשה כדי שיהי משותף בצרת ישראל כי גדול הי' משה בעיני פרעה ובעיני עבדיו. עכ"ד.

6 בזמן המלחמה שהיתה בארץ בשנת תשכ"ז הרבה הג"ר יחזקאל לוינשטיין זצ"ל לתבוע מתלמידיו בישיבת פוניבז שישאו בעול עם הרבים מבניי המתגוללים בשדות במצב מלחמה ופחד המוות לנגד עיניהם, ועם בני משפחותיהם המודאגים. מלבד המדרגה של "נושא בעול עם חברו", אמר המשגיח דפוניבז זצ"ל, ישנה תביעה יסודית של "ואהבת

לרעך כמוך" שמכוחה לבד חייב כ"א להיות מודאג ומצטער ממש כאילו היו כולם בני משפחה אחת.

2 והביא בענין זה את דברי התומר דבורה: "לשארית נחלתו" – הנה הקב"ה מתנהג עם ישראל בדרך זה, לומר מה אעשה להם לישראל והם קרובי, שאר בשר לי עמהם. שהם בת זוג להקב"ה וקורא לה בתי, אחותי, אמי, כדפירשו ז"ל. וכתוב "ישראל עם קרובי" ממש קרובה יש לו עמהם ובניו הם. והיינו "לשארית נחלתו", לשון שאר בשר וסוף סוף הם נחלתו. ומה אומר אם אענישם הרי הכאב עלי כדכתיב "ותקצר נפשו בעמל ישראל", לפי שאינו סובל צערם וקלונם מפני שהם שארית נחלתו. כך יתנהג האדם עם חברו. כל ישראל הם "שאר בשר" אלו עם אלו מפני שהנשמות כלולות יחד. יש בזה חלק מזה ובזה חלק מזה וכו'. לכך ראוי לאדם להיות חפץ בטובתו של חברו ועינו טובה על טובת חברו, שהרי הוא הוא ממש. ומטעם זה נצטוונו "ואהבת לרעך כמוך". וירע לו כאילו הוא ממש היה שרוי באותו צער או באותו טובה עכ"ד.

31 וכן אחז"ל כל ישראל נפש אחת הם, משל לנוסעים בספינה והי' אחד חופר תחתיו ואומר תחתני אני חופר. אמרו לו והלא אתה מביא את המים על כל הספינה. העצה שנתן לתלמידיו באותה העת היתה לקנות מידה זו ע"י עמל ויגיעה, ע"י ציורים והתבוננות כמ"ש על מרע"ה "וירא בסבלותם" פרש"י "נתן עינו ולבו להיות מיצר עליהם" וזוהי הדרך לצייר לעצמו את הנעשה בקרב אחב"י התנונים בצרה. לצייר אילו הוא היה במצב הזה, מה היו הרגשיו ואיך היתה הנהגתו. כך ראוי לו לאדם להיות כאשר ריעיו במצב זה, אולם כמהלך הטבעי נמצאים רחוק מהרגש זה.

★

41 בספר "החפץ חיים – חייו ופעלו" (עמוד ש"צ) מספר תלמידו הרב ישר על הנהגות הח"י בימי מלחמת העולם הראשונה (בשנת תרע"ד): "תוך התבוננות על הליכותיו של הח"י באותם הימים הבינו את מלוא משמעותה של האימרה: "הצדיק הוא לבו של עולם". פניו המביעים רוח נעורים, כאילו נודקנו לפתע ועל קמטיהם נסוך "כאב העולם" על כל עגמימותו. כל היותו, כל דבריו ותנועותיו. היו חדורי צער משל כאילו כל אבריו מרגישים בכאב הבלתי משוער וכל גופו כולו לב גדול שמרגיש בצרותיו וייסוריו של הכלל... פה מגרשים יהודים מבתיהם, שם תלו. ירו, רצחו באכזריות זקן וטף ואיום הוא. ללא נשוא הוא! הלב נצבט ושותת דם.

3

5

באחד הלילות מתעוררת אשתו של הח"ח משנתה ולתדהמתה המרובה היא מבחינה כי בעלה איננו במטתו. מיד היא נחפזת לחפשו ומוצאת אותו כשהוא ישן על גבי ספסל וידיו תחת מראשותיו. לשאלתה על שום מה עזב את מיטתו הרכה ושכב על הספסל הקשה, הוא משיב: "אחינו בניי הפליטים מתגלגלים בחוצות ונאנקים מרעב ומקור, ובנינו הצעירים שוכבים בחפירות כחזית המלחמה והמות מרחף נגד פניהם, ואיך יערב לי לישון על מיטתי במנוחה וברווחה?"

על הגי"ר חיים סולובייצ'יק זצ"ל מסופר בספר "מרבצי תורה ומוסר" (ח"א עמ' 6

קיי"ז): "מי שלא ראה את עבודתו והשתתפותו הנפשית לטובת יהודי בריסק, אחרי השריפה הגדולה בשנת תרנ"ה לא ראה רחמים מימיו. רבי חיים לא נח ולא שקט, יומם ולילה, כשהוא משקיע כל כוחותיו בשיקום משפחות ה"נשרפים".

כל אותם הימים שלאחר השריפה, לא היה רבי חיים ישן בביתו, אלא הולך למסדרון המשופע של בית הכנסת וישן שם על הריצפה. כל הפצרותיהם של בני ביתו שינוח בביתו ועל מיטתו לא הועילו. "איני יכול" - היה משיב להם - "לשכב על המיטה, בשעה שכל כך הרבה יהודים אין להם גג לראשם".

שיתוף פעולה של מטות

(6) בנין תורה
בעיר

1, וישליכו איש מטהו ויהיו לתנינם ויבלע מטה אהרן את מטתם" (שמות ז, יב); "מאחר שתזרז ונעשה מטה בלע את כולך" (רש"י שם עפ"י שבת צז); "נס בתוך נס" (גמרא שם).

יש לשאול, למה היה צורך ב"נס בתוך נס"? אם היה תנינו של אהרן בולע את תניניהם של חרטומי מצרים, האם לא היה בזה אות ומופת מספיק?

ניתן לומר שמטה אהרן זה, בו עשוי הקב"ה להכות את המצרים, אם הוא בלע מטותיהם של המצרים, יכאיב להם יותר במכותיו. במטה זה של אהרן שבלע את אלה של המצרים, הכה הקב"ה את המצרים אחר כך כמה וכמה פעמים. במכת דם: "לך אל פרעה וכי' והמטה אשר נהפך לבגז תקח בידך" (שמות ז, טו). במכת צפרדע: "ויאמר ה' אל משה אמר אל אהרן נסה את ידך במטף על הנהרות על היארים ועל האגמים והעל את הצפרדעים על ארץ מצרים" (שם ח, א). במכת כנים: "ויס אהרן את ידו במטהו ויד את עפר הארץ ותהי הכנס" (שם ח, יג). במכת ברד: "ויס משה את מטהו על השמים" (שם ט, כג). במכת ארבה: "ויס משה את מטהו על ארץ מצרים" (שם י, יג). ואדם שמכים אותו במטהו הוא, כואב לו יותר. מטהו של אדם שצריך להגן על בעליו, הוא הופך מכשיר בידי מכהו כדי להכות את בעליו, או צערו של המוכה גדול פי כמה.

גם מפלתם של המצרים בים סוף, באה להם על ידי מטותיהם שהיו בלועים במטהו של אהרן. קודם הולכו מטות אלה את בעליהם המצריים שולל, כמו שכתוב: "ואתה הרם את מטף ונסה את ידך על הים ובקעהו" (שם יד, טז), וכשראו המצרים שבני ישראל באים בתוך הים ביבשה, או אז "וירדפו מצרים ויבאו אחריהם" (שם יד, כג). ולבסוף המיטו עליהם מטותיהם שואה, כמו שכתוב: "ויאמר ה' אל משה נסה את ידך על הים וישבו המים על מצרים על רכבו ועל פרשיו" (שם יד, כו). עובדה זו שדוקא

מטותיהם פעילים ביותר כדי להכות בהם ומשתפים פעולה עם מטה אהרן שונאם הגדול, עובדה זו הוסיפה צער על צערם.

בדברים אלה נוכל להשיב על השאלה, אותה שאלתי גם במקום אחר, למה השתמשו במטה אהרן כדי להבקיע את ים סוף, ולא השתמשו בו כדי להבקיע בו את הירדן? בירדן כתוב: "ותיה כנוח כפות רגלי הכהנים נשאי ארון ה' אדון כל הארץ במי הירדן, מי הירדן יכרתו, המים הירדים מלמעלה ויעמדו נד אחד" (יהושע ג, יג). כפות רגלי הכהנים עשו, איפוא, בירדן את המעשה שעשה בים סוף המטה. למה שונה הירדן מים סוף?

4

אלא מכיון שבהעברת ישראל את הירדן, לא היה כדי להכות את בעלי המטות במטותיהם הם, לכן לא היה כל צורך להשתמש במטה אהרן. אדרבה, רצוי לא להשתמש במטה אהרן כדי לעבור את הירדן. מטה זה שהוא בלוע מטותיהם של גויים, אין להשתמש בו בעליית ישראל לארץ ישראל כדי לכבשה. כיבוש הארץ ועליית ישראל אליה, אינם צריכים להיות על ידי "מטות ועם" של גויים. יהודים צריכים לעלות ולכבוש את ארצם בלי "עזרת" מקל של גויים. יהודים צריכים לעלות לארצם מתוך הכרה ולא מתוך מצוקה. עלייה זו צריכה לבוא מיוזמת היהודים ולא על ידי נגישות מצד הגויים.

(7)

במאמרם של חז"ל אשר בראש דברינו, נצליח להשיב על עוד שאלה אחת. שגם אותה שאלתי במקום אחר, והיא: הנה כתוב, "וידבר ה' אל משה לאמר. דבר אל בני ישראל וקח מאתם מטה מטה לבית אב מאת כל נשיאיהם לבית אבתם שנים עשר מטות איש את שמו תכתב על מטהו. ואת שם אהרן תכתב על מטה לוי וכו' והגתתם באהל מועד לפני העדות אשר אועד לכם שמה. והיה האיש אשר אבחר בו מטהו יפרח והשכתי מעלי את תלנות בני ישראל אשר הם מליגים עליכם" (במדבר יו, טז-כ); "יש אומרים כי מטה לוי איננו מטה האלקים כי כבר היה ניכר ומה הצורך לכתוב עליו שם אהרן. יש אומרים כי המטה היה כשאר המטות אין הפרש ביניהם, וזה הישר בעיני" (אבן עזרא שם פסוק יז ע"פ במד"ר פי"ח סי"ט). ועל מטה זה, אחרי "ויצא פרח ויצץ ציץ ויגמל שקדים" (שם יז, כג), כתוב: "ויאמר ה' אל משה השב את מטה אהרן לפני העדות למשמרת לאות לבני מרי ותכל תלונתם מעלי ולא ימתוו" (שם יז, כה). ונשאלת השאלה, למה לא צוה הקב"ה לשים גם את מטה אהרן שהוא מטה האלקים, במשכן, הרי במטה זה הראה כל כך הרבה אותות ומופתים במצרים, בעשר המכות ובקריעת ים סוף ועוד? האם אין גם במטה זה כדי להביא לידי אמונה?

אלא מטה זה שהיה בלוע מטותיהם של גויים, אין מקומו באהל מועד לפני העדות. כי מה למטות של גויים ולמשכן ה'?

= ז.כח. ושרץ היאור צפרדעים ועלו ובאו בכיתך ובחדר משכבך ועל מסתך וכבית עבדיך ובעמך ובתנורריך ובמשארותיך.

(8)
ע"כ

"מה ראו חנניה מישאל ועזריה שמסרו עצמם על קדושת השם לכבשן האש, נשאו קל-וחומר בעצמם מצפרדעים, ומה צפרדעים שאין מצווים על קדושת השם, כתיב בהו ובאו ועלו וכו' ובתנורריך ובמשארותיך וכו', אנו שמצווים על קדושת השם על אחת כמה וכמה" (פסחים נג, ב). הקשה בזה הגאון ה"שאגת אריה", שהוא קל-וחומר מופרך, שהרי גם הם נצטוו, כמו שכתוב "ועלו ובאו", ואיך אמרו ז"ל שלא נצטוו.

הג"א ז"ע כבן שבע שנים היה בעת ההיא, ונצחו להגאון ה"שאגת אריה". כי אמר שכן היא האמת שנצטוו, אמנם לא נצטוו על שריפת אש לבד, כי אם שיעלו בתנורים ובמשארות ובמטות וכו', והיתה יכולה כל אחת ואחת לומר לחברתה שתלך היא אל התנור, ואני אלך אל חדר המשכבות והמטות.

ומדהלכו גם אל תנור האש, הרי הקל-וחומר עולה יפה. אז קפץ ה"שאגת אריה" והגביהו ונשקו על מצחו, כידוע. (פרפראות, לר' אשר זליג קרמר מברוקלין, מהד' תנינא, בילגורייא תרפ"ט, פר' קדושים. וראה ח"י מהרי"ל דיסקין כאן, בינוסח אחר, שהובאו הקושיא והתירוץ בשם ה"שאגת אריה")

(9)

ירידת הברד - ללא מחיצת העננים

תפס (9) / יעצ

הגני ממטיר קצת מחר בְּרֵד בְּבֵד מְאֹד (ט, יח)

בעת הזאת למחר. שרש לו שריפה בכחול, למחר כשתגיע חמה לכאן ירד הברד (ש"י)

יש להעיר, שלכאורה אם בעת הזאת למחר יהיה ברד, הרי השמש לא תימצא שם כלל, שכן דרך הטבע שקודם ירידת ברד מכסים עננים את השמים! והנה בכמה מקומות ביארנו שבמחיצה ישנם שני אופנים - מחיצה מרחקת ומחיצה מקרבת. בדרך כלל נתפס אצל ההמון שהמחיצה מרחקת, ותכליתה להפריד ולרחק בין שני גופים. אבל האמת היא שעל פי רוב ענין המחיצה הפוך בדיוק: לקרב! וכגון מחיצה בבית הכנסת, שבלי מחיצה, מפני הצניעות אי אפשר שהנשים תבואנה לבית הכנסת, וכיון שעכ"פ הן רוצות לשמוע דברים שבקדושה, עושים מחיצה שעל ידי כך יוכלו להתקרב אל הקדושה. זוהי דוגמא של מחיצה מקרבת.

וכן המחיצות שהיו על הר סיני בעת מתן תורה עניינן היה קירוב, שכן האפשרות היחידה שהשכינה תוכל להתקרב עד הארץ, היתה רק ע"י מחיצות בבודות של חושך ענן וערפל, וככל שיש יותר מחיצות יש יותר אפשרות לקירבה.

עפ"י זה יישב הר"ר אהוד ריבלין שליט"א את ההערה הנ"ל. דהנה כל ענין הימצאות העננים בעת ירידת הגשם, הוא למחיצה בין עליונים ותחתונים. כאשר יורד שפע של ברכה מן השמים, הרי זו התקרבות עצומה של השל"ת להשפיע ברכתו, ולכן צריך מחיצה של ענן כדי שהעולם יוכל לסבול את אותה התקרבות גדולה של ברכת ה'.

אבל במכת ברד שכל עניינה לא היה ברכה וקירבה כלל, אלא אדרבה, קללה ועונש - שם אין צורך כלל בעננים, ולכן ירד הברד בלי עננים אלא ישירות מן השמים, בעת שהשמש זורחת.

(10) סיג'ים לתורה

(כא) ואשר לא שם לבו אל דבר ה'. קשה לעמוד על סוף דעתם של אלה, שהרי כבר הוכח בשש מכות, ובכל פעם נתקיימו דברי משה בדיוק גמור; ובשלמא לשלוח את העם ולשחרר ס' רבוא עבדים - קשה מאד, וכדאי לסבול בשביל זה מכות רבות, אבל כשמשה מתרה בהם ואומר, שהאדם והבהמה אשר ימצא בשדה וירד עליהם הברד ומתו. - כשהוא מיצע להם לאטוף אותם הביתה, גם בדבר

קטן כזה לא שמו לבם אל דבר ה' ? אחמהא! וי"ל בזה ב' תירוצים: א) שלפי מדותיהם הנשחתות לא יכלו לתאמין, שמשה מיצע להם איזה דבר - טוב לפנייהם, ומסתמא יש בזה איוו ערמומית, ולפיכך צריך לעשות את ההיפך... ב) שה' הכביר גם את לב עבדי פרעה. שלא ישמעו לב אפילו לדבר הקל הזה. וזה שנאמר: "כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו", כי הפעם היה צורך להכביר גם את לב עבדי פרעה. ואפילו אחרי ההכבדה נמצאו ביניהם יראי ה', שהניסו את עבדיהם ומקנם אל הבתים. ומזה ראי' גמורה לדברינו, שה"הכבדה" לא סלקה מפרעה את הבחירה, שהרי גם בעבדיו נאמר "הכבדתי", ואעפ"כ נמצאו כאלה, ששמעו לדבר ה'. ועי' ז' ג'.

(6)